

zeker vergemakkelijken. Want de Antirevolutionaire mannen weten natuurlijk wel dat vrouwen een andersoortige leiding noodig hebben dan mannen. Misschien zoeken zij nog naar een goede methode, gevonden hebben zij die in elk geval nog niet. Vrouwen zullen noodig zijn om in dezen het spoor te wijzen.

Zooals het nu gaat, gaat het althans niet naar wensch.

Onwillekeurig vragen we ons immers af, of het b.v. wel in de Antirevolutionaire lijn ligt, ja, of het zelfs niet geheel in strijd is met ons beginsel, dat thans op de Depulatenvergadering een vrouw hier en daar een zetel inneemt, die op een man veroverd moet worden?

Geen plaats voor haar, tenzij deze eerst door den man moet worden ontruimd!

Dus de vrouw in plaats van den man?

Neen, als het niet anders kan dan zoo — dan behoort zij daar niet.

Geen wonder, dat de man haar bij een dergelijke regeling met een schuin oogje aanziet en voor een ongewenschte indringster houdt!

ANTHONIA MARGARETHA.

Vrouwenogen zien veel en vrouwenharten voelen diep.

Antonia Margaretha is nog niet uitgesproken.

De volgende week krijgen we het slot.

K. D.

WIJSBEGEERTE.

In de school der wijsbegeerte.

XXXII.

De beteekenis van Kant.

De wetenschap, de moraal en de kunst, zijn de drie groote gebieden, die tezamen vormen het geestelijk der cultuur.

De wijsgeeren (voorzoover zij in grooten stijl de wijsbegeerte beoefenen, namelijk door het opstellen van een alomvattende wereldbeschouwing) treden dat rijk binnen als kroonpretendenten.

Het recht van erfopvolging heerscht hier niet. Evenmin komt iemand op den troon door kracht of geweld. De genius, die hier de menschen tot „vorsten" maakt, heet genie.

Kant was zulk een cultuur-vorst, die jure suo regeerde, niet omdat hij de heerschappij zocht (hij-zelf was tevreden met de nederige functie van den knecht, die zijn meesters de fakkel vooruitdraagt!), niet omdat hij wilde, maar omdat het moest. Het werk kroonde den meester.

Emerson noemde de groote mannen der geschiedenis: vertegenwoordigers der menscheit. Zij zijn,

volgens hem, de organen, waarvan de tijdgeest zich bedient, de mond van de ziel der menscheit. Dit is waar, — in het rijk der cultuur is de vader-koning tegelijk kind van zijn tijd.

Maar ook heeft Carlyle recht de groote denkers de helden der menscheit te noemen, omdat ze vooropgaan, baanbreken, en nieuwe gebieden veroveren.

De filosoof, die niet anders doet dan samenvatten, reproduceeren, wat de voorgelachten en zijn tijdgenooten dachten, heeft niet veel meer beteekenis dan de schatbewaarder van het paleis. Kuno Fischer b.v., de onovertroffen, congeniale schrijver van de „Geschichte der neuern Philosophie", is van deze, op hun terrein hoogst verdienstelijke, schatmeesters, een schitterend type.

Maar Kant is het type van een cultuur-leider, door het ontsluiten van nieuwe wegen, en het verjongen van oude gedachten.

Laat ons trachten van zijn beteekenis voor de drie genoemde terreinen de hoofdzakelijk weer te geven.

Daar is eerst het terrein van het weten.

De beteekenis van Kant voor de wijsbegeerte als wetenschap is, dat hij een nieuwe ken-kritiek schiep. Hij verlegde het zwaartepunt van het object naar het subject. Voor hem was de voornaamste vraag niet: Vanwaar de wereld? — maar: Vanwaar de kennis? Het belangrijkste probleem was voor hem niet het ontstaan der dingen buiten, maar het ontstaan der wetenschap in het menschelijk subject.

Nu is het waar, dat Kant dit probleem niet heeft opgelost. Sommige enthousiaste volgelingen hebben gemeend, dat, met Kant, dit deel der filosofie volmaaktelijk afgesloten was. Thans is er niemand meer, die dit durft beweren. Maar de blijvende verdienste van Kant's kentheorie is, dat zij ons geleerd heeft hetgeen men vroeger naïef en kritiekloos aanvaardde tot een probleem te stellen, en wel zoodanig, dat dit vraagstuk tot op den huidigen dag de kern-vraag der wijsbegeerte gebleven is. Kant heeft den modernen geest aan het werk gezet, aan het moderne denken een stoot gegeven in zekere richting, en aan dezen impuls ontkomt niemand, die den geheimzinnigen tempel van de wijsbegeerte binnentreedt.

Al neemt men nu aan, dat Kant het probleem zelf niet heeft opgelost, dan is toch dit ontdekken van het onbekende op zichzelf reeds een belangrijke kennis. De wijsbegeerte is immers voor een groot deel bewustwording van het onbegrepen, de opmarsch naar het mysterium magnum (het groote raadsel). Wie het probleem ziet, waar anderen niets als vanzelfsheid zien, is een ziener. Kant heeft dus in dit opzicht het men-

schelijk bewustzijn verhoogd, en het menschelijk weten verrijkt. Wij weten nu, dat bij het wijsgeerig onderzoek van de wereld de rede zelf hetgeen de zintuigen waarnemen tot kennis maakt, door de haar ingeboren eigenschappen, door de haar aangeboren begrippen. Minstens even belangrijk als de waargenomen werkelijkheid is de inwonende werkelijkheid. De mikrokosmos (kleine wereld) in den menschelijken geest is even grootsch, even wonderbaar en aandachtwaardig, als de makrokosmos (grootte wereld), waarin wij leven.

Door het constateeren van het feit, dat het subject zelf het, door de zinnen gewonnen, denkmateriaal tot kennis construeert, heeft Kant de onbegrijpelijkheid en oppervlakkigheid van het sensualisme en materialisme duidelijk aan het licht gebracht. De sensualisten en materialisten gronden de kennis uitsluitend op wat zij ervaring believen te noemen. Kant toonde aan, dat de menschelijke geest tot ervaring maakt wat de materiële aandraking met de wereld in de zintuigen heeft gewekt.

Ook voor ons, die de openbaringswaarheid tot grondslag leggen van de wijsbegeerte, is Kant's ontdekking van beteekenis. Zij verheldert en verdiept ons inzicht in de waarheid, dat de mensch door God gemaakt is als het middelpunt, de samenvatting en de bekroning, van zijn schepping. Tegenover de materialistische natuurwetenschap, die den mensch beschouwt als een product der natuur, als een orgaan, waardoor de natuur zichzelf beschouwt en tot haarzelf inkeert, heeft Kant's leer, die den mensch, met zijn transcendentiaal analyserende rede (in zeker opzicht zelfstandig) zijn wereldbeeld scheppend, tegenover de natuur stelt, iets bekorends en verheffends. Wij zijn in deze wereldbeschouwing, die in wezen een mensch-beschouwing is, den mensch als den profeet-koning, aan wiens voeten God alle dingen gelegd heeft (Ps. 8); wij zien in hem den mensch, zijnde van Gods geslacht,.... ook na zijn val (Hand. 17:29)!

..

In Kant's zedeleer komt dit nog klaarder uit. In tegenstelling met de rationalisten, zoekt Kant het diepste wezen van den mensch niet in het verstand; in tegenstelling met de romantici zoekt hij het niet in het gevoel; maar in den wil, al noemt hij dien wil dan ook praktische rede.

Zonder nu te beslissen over de theologisch-psychologische vraag inzake het primaat van verstand of wil, moeten wij erkennen, dat de filosofie er wezenlijk bij wint, wanneer zij de zedeleer niet uit rationalistische begrippen, maar uit de inner-

1881, blz. 118—160. De Vrije Universiteit te Amsterdam, door Montanus, De Tijdspiegel, 1881, blz. 18—29. Op den drempel der „Vrije Universiteit", door J. Beelaerts van Blokland, De Economist, 1881, blz. 1—22. Bij alle bezwaren, die men tegen Dr. Kuyper en zijn Stichting had, was men toch vrij algemeen van gevoelen, dat er uit de stichting der Vrije Universiteit te veel geestdrift en offervaardigheid sprak, om er de macht van het beginsel en de wilskracht der overtuiging in te miskennen.

Alleen de Kroniek van Dr. Bronsveld was gespeend aan alle waardeering. Hij betuigde zijn diepe smart om het verrijzen dezer Hoogeschool. Zie Stemmen voor Waarheid en Vrede 1880, blz. 570. Vergelijk daarmee ook het Ingezonden Stuk van Ds J. A. P. Ris Lambers in De Heraut, nr 152.

Verder bepaalde de kritiek over de opening der V. U. en het daarbij gesprokene zich meest tot futiliteiten als een aanmerking op de toga's, op het Minervasymbool van den pedelstaf en op het drinken van een glas wijn aan den feestdissch. Elk dezer punten werd nu in De Heraut toegeleucht. Bij deze gelegenheid ontglipten aan Dr. Kuyper's pen de woorden: „Bij den chocolade-ketel en de water-en-melkkaraf kweekt ge geen geslacht van kloeko Calvinisten" (nr 154); waartegen van de zijde der geheelonthouders een protest inkwam (nr 157).

Dr. Allard Pierson bracht in het Handelsblad tegen Dr. Kuyper's rede als bezwaar in, dat hij zijn hoofdstelling niet uit Bijbel of Institutie had bevestigd, maar als een gewoon rationalist alleen door dialectiek had gevonden, waarop Dr. Kuyper uitvoerig repliceerde in De Heraut, nrs 156, 157 en 158.

Nog zij hier medegedeeld, dat in de Debating Society der Leidsche studenten op Woensdag 2 Februari 1881 door den heer C. A. Vaillant de volgende stellingen verdedigd werden:

I. Met grond wordt door Dr. A. Kuyper het goed recht bepleit van „Souvereiniteit in eigen kring".

II. Souvereiniteit in eigen kring, i.e. vrijheid van elken levenskring binnen het gebied der groote menschenmaatschappij, belemmert echter geenszins de heerschappij der staatsoverheid.

III. De Vrije Universiteit te Amsterdam verdient waardeering als zijnde een protest

a. tegen centralisatie op alle gebied.

b. tegen het veldwinnend materialisme in den slechtsten zin.

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

LXXX.

Daarop volgden onderscheidene toespraken en een korte dankzegging. En hierna verklaarde Dr. Kuyper deze plechtigheid voor gefindigd en de Vrije Universiteit geopend te zijn.

Het was een indrukwekkende plechtigheid. Het flauwe matte licht van een somberen najaarsdag viel door de hooge vensters der gothieke bogen van de antieke kathedraal. Maar die tint verhoogde den statelijken ernst der eiken koorwanden, waarbinnen het marmeren praalgraf van Michiel De Ruyter herinnerde aan onze nationale worsteling om de vrijheid.

Met den rug tegen het prachtige koperen scheidshek stond Dr. Kuyper op een sierlijk spreekgestoelte daar in zijn volle kracht. De meeste aanwezigen hadden sinds lang niet de gelegenheid gehad, hem te hooren. Maar nog bleek hij dezelfde begaafde redenaar, als toen hij de kerken der hoofdstad vulde of ook een wederhoorige Tweede Kamer tot luisteren wist te dwingen. „Hoe werd de Nederlandsche taal gekneed tusschen die krachtige vingers! Hoe werden de volzinnen door elkaar heengewrongen en gebogen zonder dat het oor in verwarring of de geest op een dwaalspoor werd gebracht. Er zijn periodes in de oratie van dezen Rector Magnificus die naar het ciseleerwerk van een Vulkanaan doen denken", A. G. van Hamel.

Terwijl Dr. Kuyper nog stond te spreken, kon men zijn rede in den lande reeds lezen. Hij had gezorgd, evenals dat ook later zijn gewoonte was, dat ze op den dag zelf, waarop hij ze uitsprak, reeds in druk verscheen.

En ook aan het uiterlijk was alle zorg besteed: kwarto formaat; zwaar, onafgesneden papier; een grijze omslag met roode en zwarte letters.

De Gispren schreef daarover aan zijn „vriend in Jeruzalem" 'n beetje ondeugend:

Zelfs het uiterlijk der redevoering prikkelt de verbeelding, en voert terug naar lang vervlogen tijden. Zij vertegenwoordigt het fijnste en nieuwste wat thans op het gebied der boekdrukkunst geleverd wordt. Het gaat weer naar het oude terug. Het schijnt dat we aan 't eind zijn, en nu weer van voren af beginnen.

Verbeeld u een klein folio formaat, van best. oud-Hollandsch handpapier; met ruwe, onafgesneden kanten, een licht grijze omslag, niet ongelijk

aan hetgeen de Apeldoornsche papiermakers „autbiendsela" noemen, een grof soort papier dat men om de pakken doet om het fijne niet te beschadigen; de kant zoo ruw als het vel van de villen genomen is; met een voorkomen dus als de Nazireer gehad zal hebben, op wiens hoofd schaar noch scheermes kwam!

De titel: „Souvereiniteit in eigen kring", het woord: Vrije Universiteit, en de naam des redenaars zijn met ouderwetsche, roode letters gedrukt. De variatie van rood, zwart en licht grijs, doet het oog weldadig aan. Daar zit leven in, evenals in de menschen van de 16e eeuw.

Het is alles rocooco, het opnieuw in de mode komend ouderwetsche.

Van de rede zelf kan ik u niet veel schrijven. Daar is geen beginnen aan! Een kunststuk van ongemeene waarde, overweldigend schoon, ziedaar alles wat ik zeggen kan.

Reeds de hoofdgedachte: „Souvereiniteit in eigen kring", doet elk Gereformeerd hart opspringen.

De inhoud is voor ons, die in de Gereformeerde gedachtenwereld zijn opgegroeid, volstrekt niet nieuw. Maar het krachtige idealisme en meesterschap over den vorm is weglepend en geheel geschikt om bewondering af te persen voor een pogen, dat in waarheid stout mag heeten, eerbied te gevoelen voor den man, die een geestkracht toont te bezitten, zooals God slechts zelden aan een menschenkind gaf.

Iemand die zoo hetgeen hij voorstaat weet te verdedigen en op het terrein van het openbare leven weet in te leiden, is waard dat hij succes hebbe!

In het Feestnummer van De Heraut, bij de stichting der Vrije Universiteit verschenen¹⁾, vindt men verder het „ceresaluut van de pers" in vijf kolommen uitvoerig medegedeeld. Eigen Haard huldigde de V. U. door juist nu een portret van den Rector der School op te nemen met bijschrift van Mr L. W. C. Keuchonius.

Later verschenen nog de volgende tijdschrift-artikelen: Gewijd en ingewijd, door A. G. van Hamel, Los en Vast, 1880, blz. 412—439. Bedenkelijke Leuzen, door J. T. Bujs, De Gids,

¹⁾ Dit Feestnummer bevatte o.m. de volgende dichtregelen:

O, Volk van God, dat zinkt in smaad, door trouwverbreking; Maar, in dien smaad gezelt, weer goede diensel, met anekking. Aanriep de Vaderen God: „o God! stuit de ontzetting Van zielevastheid, van Uw Kerk, van 't vaste Woord!"

..... God heeft gehoord! Uit deernis met uw smaad, schook u Zijn trouw deed' (stichting).

lijke gestel

Vooraf v

ginsel en

In de E

aan een e

heidsbegi

moraal de

handeling.

voor mijne

Kant sel

in de mor

mijn daad

wet. De

doen om d

De ware

riteit van

vervallen

Dit begi

geringel

weten los

precies he

wanneer h

de gezin

merk van

Jezus ze

die zal va

(Joh. 7:15)

Weliswa

gehoorza

van de ha

hij schuld

nog een o

schende p

gehoorza

Welke b

moraal he

met een e

scheliken

alle me

meene. In

of de ster

vraag gest

neer alle

Inderdaa

logie haar

En ook

leer betee

ding gaf

zijn mora

voedings

lust- en c

dat de op

het opwek

van de l

afschrikt

het angst

voeding m

het kind

hoorza

den wil v

aan den p

Men moge

noemen, r

kennis vo

(De gesc

„Scha

Na tie

delde over

ten beslui

gelijksorti

ley.

Gelijksoc

is er soms

schrijft ov

ling en b

haar werk

Ook zij s

lien van v

maar de

ook zij l

uit Franc

rigs er aa

geheel pas

Naast pia

mers tapis

oorsprong

Woningen

maar dat

geheel lev

Reeds e

tin labels

van L. E.

schriften

„Christelij

in den bu

van haar

scheen. M

van het g

stelling w

et menscheijk
bij het wijk
rede zelve het
tot kennis
eigenschappen.
Minstens even
erkelijkheid is
rokosmos (klei-
geest is even
idachtwaardig,
1), waarin wij

t, dat het sub-
ten, denkmate-
Kant de onge-
van het sen-
aan het licht
diten gronden
rvaring be-
dat de men-
wat de mate-
de zintuigen

swaardeit tot
te, is Kant's
eldert en ver-
let de mensche
elpunt, de sa-
zijn schepping
urwetenschap,
a product der
e natuur ziele-
t, heeft Kant's
endentiaal ana-
afstandig) zijn
e natuur stelt,
zijn in deze
en mensche-
s den profet-
dingen geleed
ensch, zijnde
in vil (Hand.

klaarder nit-
en, zoekt Kant
h niet in het
umantici zoekt
In den wil,
ktische rede,
eologisch-psyt-
le van verstand
le filosofie er
zedeleer niet
uit de inner-

iversiteit
e Tijdsple-
rempel der
Beelaerts van
blz. 1-22 Bij
uyper en zijn
algemeen van
Vrije Univer-
digheid sprak
de wilskracht

sveld was ge-
igde zijn diepe
geschool. Zie
Vrede 1880,
et Ingezonden
s in De He-

e opening der
ich meest tot
de toga's, op
taf en op het
feestdich-
eraut toege-
an Dr. Kuyper's
le-ketel en de
geslacht van
togen van de
steet inkwam.

ndelsblad
in, dat hij zijn
tutie had be-
ist alleen door
Kuyper nitroe-
66, 157 en 158.
Debatting-
op Woensdag
A. Vailant
orden:

Kuyper het
iteit in eigen

i.e. vrijheid
ied der groote
echter geens-
heid.
sterdam ver-
ofest
ied.
disme in den

like gesteldheid van den moreelen wil opbouwt.
Vooral wanneer dit geschiedt naar Kant's be-
ginsel en methode.

In de Engelsche wijsbegeerte treffen wij gedurig
aan een ethiek, die gebaseerd is op het nuttig-
heidsbeginsel. Daar is het uitgangspunt van de
moraal de vraag: Wat bereik ik met mijn be-
handeling, wat is haar effect aan nuttigheid
voor mijzelf en voor anderen?

Kant schakeit deze vraag uit, en zegt: Het gaat
in de moraal niet om de vraag, of ik zelf door
mijn daad zalig word! De moraal heeft haar eigen
wet. De hoogste zedelijkheid is het goede te
doen omdat het goed is.

De ware moraal is gehoorzaamheid aan de auto-
riteit van het geweten. Bij deze gehoorzaamheid
vervallen alle drijfveeren van zelfzucht.

Dit beginsel is zuiver christelijk. Kant's (niet
gering!) fout is, dat hij de stem van het ge-
weten losmaakt van de openbaring, maar hij treft
precies het kernpunt van de bijbelsche moraal,
wanneer hij niet de uitkomst van de daad doch
de gezindheid, die er achter schuilt, het ken-
merk van het waarachtig goede acht.

Jezus zegt: Zoo iemand wil deszelfs wil doen,
die zal van deze leer bekennen of zij uit God is
(Joh. 7:17).

Weliswaar verbindt de Schrift aan de daad der
gehoorzaamheid het loon, maar niet als motief
van de handeling. Indien de christen doet al wat
hij schuldig is te doen, blijft hij, tegenover het loon,
nog een onnutte dienstknecht. Het allesbeheer-
schende principie van de christelijke moraal is de
gehoorzaamheid.

Welke betekenis de edele motiveering van Kant's
moraal heeft voor de samenleving, wezen wij reeds
met een enkel woord aan. Hetgeen in den men-
schelijken wil zich openbaart als wet, geldt voor
alle menschen. Het persoonlijke is het alge-
meene. Indien er eenige aarzeling mocht opkomen,
of de stem van ons geweten zuiver is, moet de
vraag gesteld: Hoe zou de samenleving zijn, wan-
neer alle menschen deden als ik?

Inderdaad, met zulk een beginsel kan de socio-
logie haar winst doen!

En ook voor den opvoeder heeft Kant's zede-
leer betekenis. Een bepaald systeem van opvoe-
ding gaf Kant niet. Maar wel kiest hij, krachtens
zijn moraalfilosofie, vierkant positie tegen de op-
voedingsleer van Rousseau, die gegrond is op het
lust- en onlustgevoel van het kind. Hij wil niet,
dat de opvoeder het kind tot het goede drijft door
het opwekken van het eergevoel, van den naijver,
van de begeerte naar geluk, noch ook het kind
afschrikt van het kwade door het wekken van
het angstgevoel voor de booze gevolgen. De op-
voeding moet een zedelijke opvoeding zijn, d.i.
het kind moet leeren het goede te doen uit ge-
hoorzaamheid, — niet de gehoorzaamheid aan
den wil van een ander, van den opvoeder, maar
aan den plicht, dien de gewetenswil voorschrijft.
Men moge deze paedagogiek eenzijdig of onvolledig
noemen, niemand zal haar opvoedkundige bete-
kenis voor den opvoeder durven ontzeggen.

(Wordt vervolgd.)

B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

Als van oude prenten . . .

(De geschriften van L. E. en Ignatia Lubeley).

IV (Slot).

„Schaduw“ van Ignatia Lubeley.

Na tie verschillende artikelen, waarin ik han-
delde over de geschriften van L. E., moet ik thans,
ten besluite van deze reeks, nog wijzen op het
gelijksortige werk van haar zuster, Ignatia Lube-
ley.

Gelijksortig is hier het juiste woord. Want wel
is er soms verschil in milieu, waar Ignatia Lubeley
schrijft over een anderen, lateren tijd, — in opvat-
ting en bewerking, ook in de keuze der stof is
haar werk aan dat van haar zuster precies gelijk.
Ook zij schrijft over het leven der goeode fami-
liën van vroeger dagen, waarbij niet het gebeuren,
maar de zielkundige waarneming hoofdzak is;
ook zij lascht in haar werk in allerlei citaten
uit Fransche en Engelsche dichters, wat iets fleu-
rigs er aan geeft en een zeker deftig cachet, dat
geheel past bij de personen, waarover ze handelt.
Naast piano- en clavecimbelspel, behoorden im-
mers tapisserie-werk en lectuur van uitheemschen
oorsprong tot de dagelijksche bezigheden in de
woningen der élite en dus brengt de verwijzing
naar dat alles het onmisbare décor aan, dat het
geheel levend maakt en echt.

Reeds eerder zei ik, dat de productie van Igna-
tia Lubeley veel minder omvangrijk is dan die
van L. E. Behalve verschillende schetsen in tijds-
schriften („Onze Eeuw“, „Stemmen des Tijds“,
„Christelijk Vrouwenleven“) godeltelijk verzameld
in den bundel „Novellen“, ken ik maar één roman
van haar hand „De Schaduw“, die in 1921 ver-
scheen. Maar die roman is een treffelijke proeve
van het genre, en als zoodanig dus onze belang-
stelling waard.

„De Schaduw“ vertelt van het leven van den
heer René de Mons, den erfgenaam van een oud-
Brabantisch goed in het Ravesteinsche, „de Laar“. René
is de jongste zoon van een officiers-weduwe,
die onbemiddeld is achtergebleven na den dood
van haar man en niet in staat haar drie zoons
een studieopvoeding te geven. De tweede zoon ech-
ter, Emile, is een jongen van buitengewone be-
gaaftheid en daarom wordt alle financiële kracht
op hem samengetrokken, ten koste, maar met vol-
komen bewilliging van René, den jongste. Emile
mijst evenwel de noodige concentratie en een on-
gelukkige liefdeshistorie brengt hem geheel van
de wijs. Hij verdoet een aantal jaren en het aan-
wezige geld zonder eenig resultaat en belandt ten
slotte op een kantoor in zeer ondergeschikte functie.
De moeder, geheel gedesillusioneerd, ook door het
gedrag van den oudsten zoon, leeft in teruggetrok-
kenheid met den braven René, die zich voor de
beide anderen heeft opgeofferd en zich martelaar
voelt. Als zij gestorven is betreft hij kamers, leeft
van z'n inkomen als belastingambtenaar en heeft
alleen oog voor zichzelf en zijn eenzaamheid, die
hij met een in eigen oogen groot heroïsme draagt.

In die omstandigheden wordt hij, als de eenig
respectabele, de erfgenaam van het groote, maar
vervallen goed van een ouden oom de Mons. Veel
liever was hij in zijn gewone doen gebleven, maar
aan de erflating is de verplichting verbonden, dat
hij zelf de bezitting moet beheeren en er wonen.
En dus neemt hij z'n intrek op het vervallen slot.

In Ravestein woont de vroegere zaakwaarnemer
van „de Laar“, zijn oom Jennings, een vroolijke,
tevreden man, de volkomen tegenstelling van den
zelfingenomen René. Het is Jennings dan ook maar
weinig naar den zin, dat z'n neef de hand vraagt
van een nichtje zijner vrouw, Ninette, maar deze,
een bijzonder zachte en lieve verschijning, vindt
zich geroepen de eenzaamheid te verlichten van
den man, wiens levenshistorie ze met naïeve be-
wondering voor zijn naastenliefde heeft leeren ken-
nen, en neemt het aanzoek aan.

Een zeldzaam fijne figuur, deze Ninette, wier
zielgesteldheid we telkens aflezen uit haar dag-
boek, die niets voor zichzelf vraagt, maar alleen
geven wil, die leeft in blijmoedig vertrouwen op
Gods goedheid en wijsheid en door dit alles voor
ons gevoel veel te goed is voor den zelfingenomen,
pedanten René, die haar behandelt als een kind
(ze is veel jonger) en haar liefdevolle toewijding ziet
als passende onderworpenheid.

Telkens probeert ze hem te wijzen op z'n ver-
keerde verhouding tot Emile, die naar de berichten
melden, zichzelf teruggevonden heeft, maar nu in
gebrekkige omstandigheden leeft. Ze heeft echter
evenmin succes als Jennings, en René neemt het
haar kwalijk, dat ze niet begrijpt, hoe hij van
zijn kant al zooveel gedaan heeft, dat nu niets
meer van hem te eischen valt. Hij ziet altijd maar
op z'n eigen braafheid en voortreffelijkheid, die
hem juist in ons oog tegenover de sympathieke Ni-
nette onuitstaanbaar maken; zij denkt (want spre-
ken durft ze niet) in de stilte van het eenzame
huis over den toestand steeds weer na, en
probeert in haar naïef en vroom gemoed de hou-
ding van haar man te rijmen met zijn plicht, wat
haar echter nooit gelukt.

Deze historie is de schaduw, waarvan de titel
spreekt. Als op „de Laar“ een zoon geboren wordt
en Ninette daarin aanleiding vindt om nog eens
te wijzen op den verloren zoon der familie, vindt
haar man de uitvlucht, dat hij diens lijdens-
geschiedenis niet brengen wil in het leven van
dit kind, en de verhouding blijft bij het oude.

Tot de tijding komt, dat Emile ernstig ziek is.
Dan zet Ninette door, en noodzaakt René te gaan,
in de hoop, dat hij nog op tijd komen zal. On-
willig gaat deze en hij vindt Emile ook nog in
leven, zelfs nog even bij bewustzijn. En den laatsten
nacht van diens leven zit hij aan het bed van
den bewusteloze, met een vriend van z'n broer,
die met liefde den stervende overlaadt.

Beschaamd keert René naar huis terug en daar
is het Ninette, die hem zichzelf helpt overwinnen.

Zooals men ziet is de psychologische waar-
neming weer de hoofdzak van dit verhaal en de
analyse is alleszins verdienstelijk. Hier hebben we
een gegeven, dat zich voor een behandeling in
romanvorm leent, omdat er een regelmatig groei
is van wat ik in m'n vorig artikel omschreef als
een psychologisch conflict: en ook is er de nood-
wendige catastrofe, als consequentie van het
conflict, die het einde brengt van de historie, die
de schaduw doet wegvallen. Heel goed zijn volge-
houden de beide karakters, van Ninette in haar
grootte liefde, haar teerheid van gemoed, haar kin-
derlijk geloof, van René in zijn zelfgenoegzaam-
heid en besef van eigen waarde. Allerlei kleine
bijzonderheden spelen als zonnestraten door deze
karakterschetsen heen en belichten die buitenge-
woon illustratief; zoo de alleen-spraken van Ninette
met het portret van René's moeder, die immers
ook de moeder is van Emile, of de Nutslezingen
van René in Ravestein, waar hij zich bewust wordt
van een nieuwe gave van voortreffelijkheid, z'n
redenaarstalent. Zoo ook de citaten uit gedichten
of romans, die Ninette leest en op zichzelf van
toepassing maakt, of de wijze, waarop René zich

een enkele maal verwaardigt iets zakelijks met Ni-
nette te bespreken — altemaal trekken van een
beeld, dat daardoor steeds duidelijker wordt. En
de geheele omgeving, het oude, vervallen huis,
z'n eenzame ligging, het eentonige populierenlan-
tje er voor, de stille gracht er om heen, ze sty-
leeren de karakter-analyse, omdat ze alle aandacht
in één richting trekken: het conflict.

Ik geloof, dat een goed-geconcepieerd boek als
deze roman, ondanks de weinige actie en ondanks
het onderwetsche cachet, toch voor onzen tijd van
betekenis is. Een liefdevolle, toegewijde, echte
vrouw als Ninette is in de moderne literatuur
een niet-veelvuldig voorkomende verschijning en
juist daardoor contrasteert haar beeld sterk met
de egoïstische vrijheidsheldinnen der tegenwoor-
dige romantiek. Bij een andere geestesgesteldheid,
dan de hare, zou dit huwelijk teengewol van niet
begrijpen en niet waardeeren een van die vele
ongelukkige huwelijken geworden zijn, waarvan de
moderne literatuur vol is. Thans, nu zij in de
zekerheid „dat zij dat vereenzaamde hart helpen
kon zijn moeilijk leven te doorworstelen en . . . in
haar liefde niets meer (vraagt) voor zichzelf“,
thans valt de schaduw, die het geluk verdonkerde,
weg door haar zelfverloochening en volhardende
toewijding. En dus is de historie op zichzelf in
een tijd als de onze en bij een constellatie der
literatuur als de moderne van veel betekenis,
en in den vorm, waarin ze hier medegedeeld is,
de lezing ten zeerste waard.

De ruimte laat niet toe, ook de overige schetsen
van deze Schrijfster te bezien. Belangstellenden
kan ik aanraden den bundel „Novellen“, die voor
enkele jaren in een tweeden druk verscheen, en
de schetsen „De geschiedenis van Caroline van
Widel“ (in „Onze Eeuw“, jaarg. 1910) en „In
haar Eenzaamheid“ (in „Onze Eeuw“, jaarg. 1912).
„De Schaduw“ is uitgegeven bij Ruys in Utrecht.

Vatten we nu, aan het einde van deze artikelen-
reeks nog eens samen de elementen, die aan de
behandelde literatuur haar betekenis geven.

Dan is dat ten eerste het feit, dat we hier heb-
ben historische lectuur, berustend op be-
trouwbare gegevens, die met groote zorg en kennis
van zaken zijn benut en gerangschikt. En wat
we uit de historie leeren moeten, wie en wat de
menschen geweest zijn achter de feiten, die ons
worden medegedeeld, wordt in deze literatuur in
lastbaren vorm ons gegeven; we behoeven niet
meer zelf de feiten te rangschikken en te over-
wegen om een gewenscht perspectief te krijgen;
dat alles is al op voortreffelijke wijze gedaan door
de Auteurs, veel beter dan wij zelf het zouden
kunnen, omdat zij geheel zijn ingeleefd in hun stof.

't Is dus historische lectuur, die onmiddellijk
voert tot de essentie van historische studie.

Ten tweede is het de romanvorm, die hier
betekenis heeft. Deze toch neemt door zijn eigen-
aardig, levendig karakter weg de bij historische
mededeeling onvermijdelijke plichtmatigheid en
gebondenheid. Reeds wees ik op het gevaar, dat
deze romanvorm meebrengt voor historische stof-
bewerking, maar de bijzondere eigenschappen van
deze literatuur, zooals ik die in de voorafgaande
artikelen aantoonde, nemen dit gevaar grotendeels
weg. En velen, die in zichzelf de rust niet vinden
voor zuiver historische lectuur, zullen haar langs
dezen weg leeren waardeeren.

In de derde plaats is de zuiverheid van
psychologische waarneming een factor
van waarde.

Telkens heb ik daarop gewezen, zoodat ik thans
deze uitspraak als een conclusie meen te mogen
aanmerken. Maar in dit verband dient opgemerkt
te worden, dat 't vooral die psychologische ana-
lyse is, die deze geschriften een plaats geeft in de
moderne literatuur. Zielkundige ontleding is immers
de voornaamste eigenschap der tegenwoordige let-
terkunde en 't is ook de hoofdzak van deze boeken.

Maar, en dat is in de vierde plaats een element
van betekenis, de analyse, die deze lite-
ratuur geeft is die van echte, gezonde
menscheijkheid. Bij de schrikbarend veel-
vuldige gevallen van abnormaliteit, van zielsziekte,
morele afdaling, religieuze zonderlingheid, maats-
chappelijke verdwazing, die de moderne roman-
kunst tot in de kleinste bijzonderheden ontleedt,
hebben we hier de waarneming van den normalen
mensch, geslingerd door velerlei invloed ongetwij-
feld, maar toch nooit verliezend den norm van al-
gemeene menscheijkheid. En dus is de psycholo-
gische analyse van deze geschriften, die, welke
literaire waarde heeft en geeft.

Ten slotte is er nog een zeer belangrijke eigen-
schap, die in het voorafgaande ook reeds herhaal-
delijk ter sprake kwam, de christelijke geest,
die uit deze boeken spreekt. Zeker, dikwijls is het
't echt 18e-eeuwsche vorm christendom, dat we in
z'n formalistische practijk te zien krijgen, maar
herhaaldelijk ook ontmoeten we echte vromen, van
den ouden stempel soms, als joffer Maertje uit
„Silbonetten“, of joffer Caestecker uit „Levens-
beelden“, van meer piëtistische opvatting meestal,
maar echte vromen, wier woorden en daden ge-
tuigenissen zijn. En zij brengen in deze boeken
dien christelijken geest, dien wij er dankbaar in
waardeeren.